

Спеціалізованій вченій раді
ДФ 26.055.057
Державного торговельно-
економічного університету
02156, м. Київ, вул. Кіото, 19

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертацію Задорожного Богдана Юрійовича
на тему «Конституційні обов'язки держави із забезпечення свободи
підприємницької діяльності в Україні»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 081 «Право»

1. **Актуальність теми дисертаційної роботи** зумовлена глобальною трансформацією правового статусу України в системі європейських геополітичних координат. У червні 2022 року під час саміту у Брюсселі за рішенням двадцяти семи країн-членів ЄС Україна набула правового статусу «кандидата на вступ до Європейського Союзу». Це є надважливим кроком в аспекті дієвого сприяння Україні утверджуватися в європейському правовому просторі в статусі суверенної, демократичної, правової держави з високими соціальними та економічними стандартами як того вимагають норми Конституції України, які підтверджують європейську ідентичність Українського народу і незворотність європейського та євроатлантичного курсу України.

Проте набуття Україною повноправного членства в Європейському Союзі вимагає від нашої держави системного і непохитного виконання рекомендацій Європейської комісії для початку переговорів про вступ України до ЄС. Обов'язковим індикатором таких рекомендацій є реальна забезпеченість свободи підприємницької діяльності в Україні.

Крім того, післявоєнна відбудова України потребуватиме значних іноземних інвестицій, а для цього в Україні мають бути забезпечені сприятливі умови для ведення бізнесу, зокрема, через зняття адміністративних бар'єрів і спрощення процедур реєстрації бізнесу, прозорість отримання ліцензій та дозволів, зменшення бюрократичних обтяжень та регуляторних обмежень; через передбачуваність державного управління, відкритість управлінських рішень органів публічної влади; створення якісної та сучасної інфраструктури

(транспортної та ін.), що сприятиме зростанню підприємництва; заохочення і стимулювання розвитку інновацій, сприяння науковим дослідженням тощо.

З огляду на це, дослідження конституційних обов'язків держави із забезпечення свободи підприємницької діяльності є актуальним для України. Крім того, доктрина права не містить ґрунтовних досліджень у цій сфері правовідносин.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Дисертація складається зі вступу, 3 розділів, що включають 8 підрозділів, висновків та списку використаних джерел, перелік яких налічує 321 найменування. Повний обсяг дисертації становить 261 сторінку.

Аналіз дисертаційної роботи свідчить про те, що Б.Ю. Задорожному вдалося досягнути мети дослідження, а представлені ним наукові результати, висновки та практичні рекомендації – обґрунтовані і достовірні. Використання різноманітних наукових методів на всіх етапах дослідження дало змогу автору розкрити поставлені у роботі завдання та одержати результати, що мають теоретичне і практичне значення.

Важливо, що обраний Б. Ю. Задорожним напрям дослідження узгоджується із вимогами Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу (прийнята Верховною Радою України 18 березня 2004 р. 161639-IV), а також Цілями сталого розвитку України на період до 2030 року, затверджених Указом Президента України № 722/2019 від 30 вересня 2019 р., Стратегією економічної безпеки України на період до 2025 року (указ Президента України від 11 серпня 2021 р. №347/2021). Крім того, дисертація виконана в межах тем науково-дослідних робіт кафедри міжнародного, цивільного та комерційного права Державного торговельно-економічного університету.

Кількість сформульованих у роботі висновків (с. 70-73, 126-130, 203-224), що винесені до кожного розділу та узагальнено як кінцеві, говорить про значний теоретичний та практичний здобуток автора.

3. Наукова новизна одержаних результатів. Ознайомлення із текстом дисертації, зокрема й з положеннями наукової новизни та висновками, що містяться в її тексті (с.21-25), уможливають надання ствердної відповіді про вирішення Б. Ю. Задорожним наукової проблеми в аспекті якісного забезпечення свободи підприємництва в Україні, що є надважливим чинником інтеграційного процесу нашої держави в європейський економічний простір.

Автор дисертації сформулював низку предметних дефініцій, до прикладу, поняття «конституційні обов'язки держави із забезпечення свободи підприємницької діяльності» (с. 72), виокремив систему ознак конституційних

обов'язків держави (с.95-99) та розкрив їх специфіку (с. 66-67.), що уможливило подальші дослідницькі кроки автора.

Дисертантом запропонована Стратегія забезпечення свободи підприємницької діяльності в Україні та визначені індикатори, на яких вона повинна ґрунтуватися (с. 119 – 120, 130); розкритий механізм забезпечення свободи підприємницької діяльності в Україні через соціально-правовий формат економічних відносин, організацію та функціонування яких забезпечує держава (с. 101-125).

Позитивним моментом є і те, що автор дав визначення поняттю «гарантії реалізації конституційних обов'язків держави із забезпечення свободи підприємницької діяльності» (с. 203), проаналізував систему національних конституційно-правових гарантії реалізації конституційних обов'язків держави із забезпечення свободи підприємницької діяльності в Україні (с. 135-144).

4. Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що викладені в дисертації висновки і пропозиції можуть бути використані:

- у науково-дослідній сфері при дослідженні конституційних обов'язків держави із забезпечення свободи підприємницької діяльності;

- в освітній діяльності під час викладання курсів «Господарське право» та «Конституційне право»;

- в законопроектній роботі Комітету Верховної Ради України з фінансової, податкової і митної політики при формуванні пропозицій до законодавства, зокрема у Господарський кодекс України;

- в судовій практиці в процесі формулювання правових позицій при прийнятті та обґрунтуванні судових рішень.

5. Повнота викладення наукових положень, висновків і результатів в опублікованих працях.

Дисертаційне дослідження виконане здобувачем самостійно із використанням сучасних досягнень теорії права, конституційного і господарського права України. Усі сформульовані в ньому положення і висновки обґрунтовано на основі особистих досліджень автора. Основні положення та висновки дисертації Б. Ю. Задорожного належно висвітлено у публікаціях (18 наукових праць, з яких: 6 наукових статей у фахових виданнях, 10 тез доповідей і дві статті в юридичних газетах). Усі публікації здійснені одноосібно.

Сформульовані у дисертаційному дослідженні положення, висновки і пропозиції з достатньо викладені у вказаних наукових публікаціях. Повнота викладу основних результатів дисертації відповідає встановленим для такого виду робіт вимогам. Кількість та обсяг публікацій, які розкривають основний

зміст роботи, засвідчує достатній рівень апробування отриманих результатів.

6. Відповідність дисертації встановленим вимогам. Дисертація Б. Ю. Задорожного відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261, пп. 6, 7, 8 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

Зміст підрозділів дисертаційного дослідження Б.Ю. Задорожного відповідає темі кожного з цих підрозділів, відповідно зміст дисертації – темі рецензованої дисертації.

Не викликає жодних заперечень визначення об'єкта дослідження як правовідносин, що пов'язані з конституційними обов'язками держави, та предмета дослідження, яким є конституційні обов'язки держави у сфері забезпечення свободи підприємницької діяльності в Україні.

Висновки, що сформульовані здобувачем за результатами дослідження конституційних обов'язків держави із забезпечення свободи підприємницької діяльності в Україні, є зрозумілими, обґрунтованими та доведеними.

Важливо, що емпіричну основу рецензованого дослідження становлять конституційні та інші законодавчі і підзаконні акти не тільки України, а й понад 40 країн світу, а також судові рішення національних і міжнародних судів, що уможливило здійснення автором дисертації ґрунтовного предметного порівняльно-правового аналізу конституційних обов'язків України та інших країн світу, що дало змогу розкрити ступінь унормування обов'язків держави із забезпечення свободи підприємницької діяльності та обґрунтувати відповідні науково-теоретичні положення і законодавчі пропозиції.

Оформлення дисертації відповідає вимогам, які встановлені національним законодавством. Порушень академічної доброчесності у дисертаційному дослідженні та наукових працях, в яких висвітлено наукові результати дослідження Б.Ю. Задорожного не виявлено.

7. Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи.

Даючи позитивну оцінку теоретичним і практичним напрацюванням Б. Ю. Задорожного, що викладені ним у тексті рецензованої дисертації, висловлюю окремі рекомендаційні зауваження і побажання, що запрошують автора до дискусії та тематичних міркувань.

1. Не можна погодитися з автором, який стверджує, що «незважаючи на дію ГК України, відносини у сфері підприємництва, врегульовано десятками

законів, що *привносить певний дисонанс і для самих підприємців, позаяк передбачає його обізнаність з цим законодавчим масивом*» (с. 66), адже ті Закони України, які вказав дисертант регулюють діяльність суб'єкта господарювання на кожному окремому етапі його діяльності: створення суб'єкта господарювання та його державну реєстрацію регулює Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб підприємців та громадських формувань»; питання державної підтримки унормовано Законами України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» та «Про державну допомогу суб'єктам господарювання»; питання отримання дозволів та ліцензій передбачено Законами України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності» та «Про ліцензування видів господарської діяльності»; правила економічної конкуренції передбачені в Законах України «Про захист економічної конкуренції» та «Про захист від недобросовісної конкуренції» тощо. Автором вказано, що окремі держави підтримують таку ідею як «Конституція підприємництва». Таку ідею варто підтримати, але виникає з цього ряд питань:

- Яку структуру Конституції підприємництва автор може запропонувати?

- Яким чином врахувати в цій конституції різноманітність видів господарської діяльності та як їх врегулювати з дотриманням принципу правової визначеності?

2. На с. 104-105 автор при розкритті принципів, на яких повинна ґрунтуватися діяльність держави в сфері забезпечення свободи підприємництва згадує «державно-приватне партнерство» та зазначає, що це «зобов'язує державу дослухатися до «голосу» підприємців, заслуховувати їх проблеми, здійснювати системний аналіз їх пропозицій, ініціатив і зауважень задля дієвого і своєчасного вирішення проблем, зокрема й шляхом законодавчих та інших нормативних змін». З цим погодитися не можна, адже термін «державно-приватне партнерство» передбачає співпрацю держави з суб'єктами господарювання на договірних засадах з метою досягнення певних економічних вигод для обох сторін (див. Закон України «Про державно-приватне партнерство» від 1 липня 2010 року № 2404-VI).

3. Дискусійним моментом є і визначення місця Президента України та Верховної Ради України у механізмі державного регулювання у сфері підприємницької діяльності (с. 107-109, 128-129). Автор зазначає, що «першим таким суб'єктом є Президент України, бо він є гарантом Конституції України, забезпечує контроль функціоналу означеного механізму шляхом: зупинення дії актів уряду України з мотивів невідповідності Конституції України з одночасним зверненням до Конституційного Суду України щодо їх конституційності; ветовання законів України та ін.». Другим є «Верховна Рада

України, якій з-поміж інших органів державної влади належить стратегічна роль у реалізації конституційного обов'язку держави із забезпечення свободи підприємництва». З такою думкою автора погодитися не можна, адже дисертант наголошує, що Верховній Раді України належить стратегічна роль щодо конституційного обов'язку держави із забезпечення свободи підприємництва. Крім того, Верховна Рада України приймає правила поведінки для суб'єкта господарювання, і саме вона встановлює обмеження в господарській діяльності, таким чином встановлює межі свободи при здійсненні підприємницької діяльності.

4. Не можна погодитися з думкою автора, який зазначає, що суб'єкти господарювання мають право звернутися до ЄСПЛ і захищати свої порушені права лише на підставі статті 1 Першого протоколу Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (надалі – Конвенція) (с. 187). Така думка не узгоджується з тенденціями, які наразі є в ЄСПЛ. Так, суб'єкти господарювання мають право звернутися до ЄСПЛ за захистом своїх порушених прав у сфері захисту ділової репутації (ст.8, 10 Конвенції); корпоративних відносин (ст.6, ст.1 Першого протоколу Конвенції); щодо оскарження актів (рішень) суб'єктів господарювання та їхніх органів, посадових та службових осіб у сфері організації та здійснення господарської діяльності (ст.6 Конвенції); про банкрутство та у спорах з майновими вимогами до боржника (ст.6, ст.1 Першого протоколу Конвенції) тощо.

Висловлені зауваження носять уточнюючий та дискусійний характер та в цілому не зменшують науково-практичну цінність наукових положень, висновків і пропозицій, винесених автором на захист та сформульованих у загальному висновку до роботи.

8. Загальний висновок. Дисертаційна робота Богдана Юрійовича Задорожного на тему «Конституційні обов'язки держави із забезпечення свободи підприємницької діяльності в Україні», що подана на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», є завершеним, самостійним, комплексним, системним і новаторським за своїм змістом науковим дослідженням. Дисертація містить нові науково обґрунтовані та практично значущі результати, що вирізняються новизною та вирішують важливе наукове завдання у сфері забезпечення державою свободи підприємницької діяльності в Україні. Актуальність обраної теми дисертації, ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, новизна та повнота викладу в опублікованих працях повністю відповідають вимогам МОН України.

Дисертація Богдана Юрійовича Задорожного на тему «Конституційні обов'язки держави із забезпечення свободи підприємницької діяльності в Україні» за своєю актуальністю, ступенем наукової новизни, обґрунтованістю,

науковою та практичною значимістю здобутих результатів відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 р. № 261 (з наступними змінами), наказу МОН України № 40 від 12 січня 2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (з наступними змінами) і «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її автор – Богдан Юрійович Задорожний, на підставі прилюдного захисту, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент:

**доцент кафедри міжнародного,
цивільного та комерційного права**

**Державного торговельно-
економічного університету**

кандидат юридичних наук, доцент

Лариса НЕСКОРОДЖЕНА

